

Kamardės dvaro valdos ribų planas (1770 m.)

Dr. Ernestas Vasiliauskas

Klaipėdos universitetas, Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas, H. Manto g. 84, LT-92294 Klaipėda, Lietuva

El. p. ernestas@inbox.lv

ORCID: 0000-0001-9995-1305

Valda Kvaskova

Ryga, Latvija

El. p. vkvaskova@gmail.com

Anotacija. Straipsnyje analizuojami pirmą kartą publikuojami Kamardės dvaro valdos 1770 m. ginčijamų ribų planai. Aiškinamasi dokumento sudarymo ir archyvavimo aplinkybės. Lokalizuojami planuose pažymėti objektai, analizuojama dvaro savininkų kaita (Grothusai).

Esminiai žodžiai: *baltvokiečiai, dvaras, Grothusai, Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė, pasienis.*

Abstract. The article for the first time publishes and analyses the plans of the disputed boundaries of the estate of Kamarde Manor in 1770. It explains the circumstances of the document's compilation and archiving. It localises the objects marked on the plans and analyses the change of the manor's owners (the von Grothuss family).

Keywords: *Baltic Germans, manor, von Grothuss, Grand Duchy of Lithuania, border.*

Latvijos valstybės istorijos archyve saugoma nemažai lituanistinės – Šiaurės Lietuvos dvarų medžiagos. Jelgavoje 1903 m. buvo įkurtas Kuršo žemės archyvas (*das*

Kurländische Landesarchiv in Mitau), į kurią pateko kai kurių Lietuvos Žiemgalos baltvokiečių dvarų (Pograničos, Panemunėlio, Žlugtinės (*Slugtin-Pomusch*)) (visi po 1921 m. Latvijoje), Kamardės, Baltпамūšio, Škilinпамūšio, Sokų (*Saak-Pomusch*), Daudžgirių, Daunoravos¹, Jurdaičių ir kt.) XVI–XIX a. archyvai. Karo su bermontininkais metu 1919 m. archyvas buvo išvežtas į Vokietiją², o 1971 m. tuometės Vokietijos Demokratinės Respublikos grąžintas į tuometę Latvijos TSR. Baronas Eduardas Hanas (*Eduard* Heinrich Rudolph von Hahn*, 1846–1904) Kuršo literatūros ir dailės draugijos periodiniame leidinyje „Jahrbuch für Genealogie, Heraldik und Sphragistik“ publikavo Žlugtinės (1561–1812 m., 168 vnt.), Škilinпамūšio (1631–1826, 220 vnt.), Baltпамūšio (1632–1836 m., 216 vnt.), Pograničos (1609–1850 m., 113 vnt.) ir Kamardės (1556–1816 m., 252 vnt.) dvarų archyvų (*Briefladen*) apyrašus, sudarė savininkų sąrašus, asmenvardžių ir vietovardžių rodykles³. Kol kas platesnio dėmesio sulaukė Daunoravos dvaro archyvas, kurio publikuoti 1786 m. valdos ir 1818–1823 m. ribų planai (4 vnt.)⁴. Palyginimui – Lietuvos valstybės istorijos archyve (LVIA) saugomi fragmentiški dokumentai, neleidžiantys visapusiškai pažinti šių (taip pat ir kitų) dvarų raidos. Tarkim, Brunoviškių dvaro (taip pat ir Kamardės) 1690, 1738 m., Mūrpamūšio ir Baltпамūšio (*Pomusz Murowany i Bielyj, Prudupie, Pojedupie*) 1679, 1726, 1753, 1775, 1789 m. inventorių ir kt. dokumentų nuorašai, registruoti Upytės žemės teismo knygose. Šioje publikacijoje pristatysime Kuršo ir Žiemgalos kunigaikštystės bei Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pasienyje, Upytės pavieta, prie Mūšos upės, prigludusio Kamardės dvaro ribų 1770 m. planus (1–3 priedai), kurie saugomi Latvijos valstybės istorijos archyve (LNA LVVA)⁵. Koreguojant Lietuvos–Latvijos sieną 1921 m. kovo 30 d. Kamardės dvaro valdos didžioji dalis buvo perduota Latvijai. Nauja valstybės siena išvesta ties Kamardės–Baltпамūšio valdų riba, išskyrus nedidelį valdos rytinį pakraštį su dvaro sodyba (neiškilo), kuris liko Lietuvos pusėje.

Du planai saugomi fonde „Dvarininkų giminių dokumentai (kolekcija)“, Brunovų giminės byloje „Dokumentai (pranešimas, protokolas, ribų planas) dėl nekilnojamo turto ribų nustatymo. 1604–1770“⁶. Vienas lapas (l. 71) – 39,5 x 30 cm dydžio, veržė popierius, su vandens ženklais: viršuje, heraldiniame skyde, su karūna monograma

¹ STAVENHAGEN, Oskar. Das Kurländische Landesarchiv in Mitau. In *Arbeiten des Ersten Baltischen Historikertages zu Riga 1908*. Riga: Kommissionverlag von G. Löffler, S. 286–299.

² ZEIDS, Teodors; ZEIDA, Ārija. Kurzemes zemes arhīvs. *Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas vēstis*. 1969, Nr. 12 (269), lpp. 129–132.

³ HAHN-BERSEMÜNDE, Eduard. Litauische Briefladen. *Jahrbuch für Genealogie, Heraldik und Sphragistik*. 1904. Herausgegeben von der Genealogischen Gesellschaft für Literatur und Kunst. 1904. Mitau: J. F. Steffenhagen u. Sohn, 1906, S. 1–81.

⁴ VASILIAUSKAS, Ernestas. *Joniškio krašto dvarai = Güter in der Gegend von Joniškis: Didžioji ir Mažoji Daunoravos, Bertaučiai, Satkūnai*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2017 (4 sulankst. planų lap.).

⁵ Dėkingi kolegei istorikei dr. Marytei Jakovlevai (*Mārīte Jakovļeva*, Latvijos nacionalinis istorijos muziejus) už planų, saugomų LVVA, nuorodą; planų originalo tekstą vokiečių kalba transkribavo, į latvių kalbą išvertė V. Kvakova; į lietuvių kalbą išvertė, įvodinė tekstą ir komentarus parengė E. Vasiliauskas.

⁶ LNA LVVA, f. 1100, ap. 13, b. 329, l. 71–72.

„FR“, apačioje – „№ 3 / 1764 / ГОДЪ“⁷, gamintas 1764 m.; kitas (l. 72) – 44,4 x 36,1 cm dydžio, veržė popierius, su vandens ženklais: kairėje pusėje – „J H_{ONIG} / Z_{OONEN}“, dešinėje viršuje, heraldiniame skyde, su karūna trimitas-ragas, o apačioje – „J H_{ONIG} & Z_{OONEN}“, gamintas po 1765 m.⁸ Abiejų planų turinys panašus, matyt, buvo padaryta ne viena kopija, skiriasi detalės. Tarkim, vienas – su priklijuota vėjų rožė, jame daugiau detalių piešta rašalu, jame aprašytos 1684 m. ginčijamos ribos su Pamušio dvaro savininkais Blombergais. Ginčų, matyt, kilo dėl to, kad dvarai sudarė vieną valdą: iki 1632 m. Brunoviškių ir Milašiūnų dvarai kartu su Baltпамушіu (sav. Aleksandras Sologubas); iki 1632 m. Kamardė priklausė Brunoviškių-Baltпамушіo valdai, vėliau, 1632–1678 m., Kamardės kaimas priklausė Aleksandro Sologubo (*Alexander Sollohub*) Brunoviškių valdai, o naujas Kamardės dvaras – brolio Andrejaus Sologubo (*Andzrey Sollohub*) Baltпамушіo valdai; galiausiai abi Kamardės 1678 m. buvo sujungtos į vieną valdą ir kartu su Brunoviškiais iki 1879 m. sudarė vieną valdą⁹.

Žemėlapyje yra minimas konkretus asmuo – kamerheras Heikingas (*Dietrich Ernst von Heyking*, 1717–1782). Apie jį žinoma, kad Iecavos bažnyčioje 1743 m. vedė Mariją Teofilę Fitinghof-Šel (*Maria Gottlieb von Vietinghoff gen. Scheel*, 1722–1804), valdė Baltпамушіo Lietuvoje (1753), Klasenės Kurše (lat. *Klāsenes pusmuiža*, vok. *Klassen*) dvarus, 1747–1753 m. nuomojosi Kekavos dvarą (abu Bauskės kr. sav.).¹⁰ Dytrichas Ernestas Heikingas 1753 m. balandžio 20 d. iš Butlerio už 23 210 talerių įsigijo Baltпамушіo (*Weis-Pomusch*) ir Mūrпамушіo (*Gemauert-Pommusch*) dvarus¹¹,

⁷ Nenustatyta Rusijos manufaktūra (1763–1765 m.). Dr. Kristinos Zaliumos informacija (*Kristine Zaļuma*, Latvijos nacionalinė biblioteka).

⁸ Nyderlandų popieriaus manufaktūra Zandike (*Zaandijk*) veikė 1765–1836 m. K. Zaliumos informacija (2025-02-24).

⁹ Žr. HAHN-BERSEMÜNDE, Eduard. Litauische Briefladen. *Jahrbuch für Genealogie, Heraldik und Sphragistik*. 1904. Herausgegeben von der Genealogischen Gesellschaft für Literatur und Kunst. 1904. Mitau: J. F. Steffenhagen u. Sohn, 1906, S. 80–81.

¹⁰ Heyking, Dietrich Ernst* v. (1717–1781). In *Baltisches Biografisches Lexikon digital*. [Interaktyvus] [žiūrėta 2025-01-16]. Prieiga per internetą: <https://bbld.de/0000000011195836>

¹¹ Atskiri 2 dvarai suformuoti 1642 m. Jono Sologubo 2 sūnams Aleksandrui ir Andrejui pasidalinus valdą, nepaisant to, abu dvarai vadinti tuo pačiu pavadinimu – Prūdupė (*Pomusch-Produpie*), Pajedupė (*Pomusch-Poiedupe*), Baltпамушіs (*Weiss-Pomusz*). Aleksandras perėmė naują Baltпамушіo dvarą su 4 kaimais (Gniauziai, Bajorėliai, Namajūnai, Kamardė), o Andrejus – Mūrпамушіo dvarą. Valdos vėl sujungtos į vieną 1742–1744 m. (SCHROEDERS, Percy. *Nachrichten über Kurländer in Litauen*. München: Kurländischen Ritterschaft, 1984, S. 62, 67–68). Mūrпамушіo pavadinimas pirmą kartą užfiksuotas 1753 m. pardavimo inventoriuje, tikriausiai nuo fachverkinų trobesių (vad. „prūsų mūrų“) (HAHN-BERSEMÜNDE, Eduard. Litauische Briefladen, *Jahrbuch für Genealogie, Heraldik und Sphragistik*. 1904. Herausgegeben von der Genealogischen Gesellschaft für Literatur und Kunst. 1904. Mitau: J. F. Steffenhagen u. Sohn, 1906, Nr. 126, S. 15). Panevėžio apskr. 1852 m. žemėlapyje Mūrпамушіo dvaras (Д. Мурованы) pažymėtas prie Mūšos upės, į šiaurę nuo Bajorėlių, o Baltпамушіs (Ф. Балье Помуше) – kiek toliau link Kamardės, prie Prūdo upelio (nuo jo ir kitas dvaro pavadinimas Prūdupė). 1865, 1927, 1939 m. topografiniuose žemėlapiuose šie 2 dvarai žymimi tuo pačiu – Baltпамушіo pavadinimu. Neaiški pavadinimo Pajedupė kilmė, pasak kalbininkės dr. Janinos Švambarytės-Valužienės (2025-02-26), jis sudarytas iš 2 žodžių, kurių antras „upė“, o pirmas, tikėtina, slaviškas ir galima sieti su greta buvusiu keliu, tiltu per upę.

kuriuos (įkainotus 25 000 talerių) 1775 m. perleido vieninteliam savo sūnui Vilhelmui Benediktui (*Wilhelm Benedik v. Heyking*, †1789), o šis pagal 1789 m. sudarytą testamentą juos paliko sūnėnui, sesers Julijonos (*Juliane Anna Elisabeth von Grotthuss, geb. von Heyking*, 1744–1781, sutuoktinis – Pograničos dvaro savininkas Kristupas Oto Grothusas (*Christopher Otto von Grotthuss*, 1736–1800)↓) vyriausiam sūnui Dytrichui Johanui Vilhelmui Grothusui (*Dietrich Johann Wilhelm von Grotthuss*, 1771–1829).¹² Iš 1775 m. liepos 5 d. inventoriaus sužinome, kad Mūrpamūšio dvaro sodybos ponų namas buvo fachverkinės konstrukcijos („prūsų mūro“), stogas dengtas raudonomis čerpėmis, kaip ir ūkiniai pastatai, o Baltпамūšio gyvenamasis namas ir visi ūkiniai pastatai – mediniai, dengti šiaudais, pateiktas Namajūnų, Bajorėlių (*Bojaren*), Gniaužių, Perkūniškių, Klaviškių, Lieknių¹³ kaimų bei 3 karčiamų (Prūdų, Perkūniškių ir Lieknių), malūno prie Baltпамūšio valstiečių vyrų su žmonomis ir vaikais, samdinių sąrašas¹⁴.

Oto Johanas Grothusas (*Otto Johann II von Grotthuss*, 1701–1757) Brunoviškių dvarą įsigijo 1739 m., o Kamardės dvarą – 1740 m., po vyro mirties našlė Marija Sibilė (*Maria Sibylla, geb. von der Recke*, 1690–1780) valdė Brunoviškių dvarą iki 1761 m. (perleido sūnui už 30 000 florinų), o Kamardės iki 1770 m. (perleido už 26 000 florinų), sūnus Kristupas Ernestas Oto (*Christoph Ernst Otto von Grotthuss*, 1736–1800↑) Brunoviškių dvarą valdė 1761–1800 m., o Kamardės – 1770–1800 m., šio sūnus Karlas Pilypas (*Ernst Carl Philipp von Grotthuss*, *1755, žmona Magdalena Berendt iš Did. Beržtalio dvaro Kurše) – 1800–1804 m., jo svainis Oto Berendtas (*Otto von Berendt*) – 1804–1811 m., Hermanas Ernestas Grothusas (*Hermann Ernst von Grotthuss*, 1733–1856, iš gretimo Pograničos dvaro, žmona Kristina Goes (*Christine geb. von Goes*, ~ 1780–1819)) – 1811–1816 m., Karlas Brunovas (*Karl v. Brunow*) – 1816–1868 m. Žinant Brunoviškių–Kamardės valdos savininkų sąrašą nesunku nustatyti, kaip šie planai pateko į Brunovų rinkinį. Hermanas Ernestas Grothusas dvarą (kartu su archyvu) 1816 m. pardavė Karlui Brunovui.¹⁵

Planai nėra datuoti, nustatyti šio plano sudarymo datą galima pagal vandens ženklus ir minimus konkrečius asmenis. Plane minimas kamerheras [Ernestas Dytrichas] Heikingas, kuris valdė Baltпамūšį 1753–1782 m. Gretimą Brunoviškių–Kamardės

¹² SCHROEDERS, Percy. *Nachrichten über Kurländer in Litauen*. München: Kurländischen Ritterschaft, 1984, S. 21, 68.

¹³ Perkūniškių, Klaviškių, Lieknių kaimai neidentifikuoti, nepažymėti nė viename 1852, 1865, 1927 m. topografiniame žemėlapyje. Lieknių pavadinimu yra tik miškas (LKS 517794, 6238700) Žydupio dešiniame krante.

¹⁴ HAHN-BERSEMÜNDE, Eduard. *Litauische Briefladen. Jahrbuch für Genealogie, Heraldik und Sphragistik*. 1904. Herausgegeben von der Genealogischen Gesellschaft für Literatur und Kunst. 1904. Mitau: J. F. Steffenhagen u. Sohn, 1906, Nr. 150, S. 17.

¹⁵ Percis Šrioderis klaidingai nurodė Kristupo Ernesto Grothuso sutuoktines. Žr.: SCHROEDERS, Percy. *Nachrichten über Kurländer in Litauen*. München: Kurländischen Ritterschaft, 1984, S. 45–46; HAHN-BERSEMÜNDE, Eduard. *Litauische Briefladen. Jahrbuch für Genealogie, Heraldik und Sphragistik*. 1904. Herausgegeben von der Genealogischen Gesellschaft für Literatur und Kunst. 1904. Mitau: J. F. Steffenhagen u. Sohn, 1906, S. 81.

valdą 1757 m. paveldėjo našlė Marija Sibilė Grothus, iš jos Kamardės dvarą 1770 m. perėmė sūnus Kristupas Ernestas Oto Grothusas. Eduardo Hano sudarytame Kamardės dvaro archyvo apyrašė yra 1770 m. balandžio 27 d. Heikingo siųstas laiškas Kristupui Ernestui Grothusui, kuriame siūlo susitikti per Sekmines ir aptarti ribų sureguliojimą. Taip pat svarbus 1770 m. gegužės 7 d. teismo protokolas, kuris buvo surašytas Marijos Sibilės Grothus (gim. Reck) prašymu dėl jos valdomo Kamardės ir jos sūnaus Kristupo Ernesto Grothuso Brunoviškių dvarams kaimynų padarytų ribų pažeidimų. Protokole išvardyti šie kaimynai: Linkuvos dvaro (savininkė Antanina Puzinienė (*Antonina Puzyna*)) administratorius Mykolas Daujotas (*Michał Dowiat*), Biržų kunigaikštystės Daugėlių vaistystės Lamparų valstiečiai Juozapas Kulvietis (*Józef Kulwiac*), Jonas Kovaldas (*Jan Howalt*), Narbutas ir kt., Kiemėnų vaitas Valentas Ratkūnas, Saločių dvaro savininkai Mykolas ir Barbora iš Zyberkų Kosakovskiai (*Michał i Barbara z Zyberków Kossakowski*), Dytrichas Ernestas ir jo žmona Bogumila iš Fitinghofų Heiklingai (Pamūšio savininkai), taip pat Ūsiškių karčiamos (priklausė Puzinienei) smuklininkas žydas Zalmanas Moišėšovičius (*Salman Moyżeszowicz*)¹⁶. Tad minėtą planą reikia datuoti 1770 m. gegužės 7 d. Tenka apgailestauti, kad iš Vokietijos į Latviją 1971 m. parvežus archyvą, jo rinkiniai (sudaryti pagal dvarus) buvo išformuoti, sudaryti nauji apyrašai ir bylos pagal dvarininkų gimines, tokiu būdu tyrinėjami planai atsidūrė vienos giminės byloje, o kiti dvaro dokumentai (tarp jų ir ginčijamų ribų protokolas) – kitame (kol kas neaptiktas)¹⁷.

Planas „apverstas“, piešta žiūrint iš šiaurės į pietus, nuo Kamardės dvaro pusės, tad rytai pavaizduoti lapo kairėje pusėje, vakarai – dešinėje, šiaurė – apačioje, pietūs – viršuje. Jame pažymėta ginčijama dvarų valdų riba su 10 riboženkliais. Prie Mūšos upės, šiaurinėje pusėje, schematiškai pavaizduotas Kamardės dvaro sodybos ponų namas, greta – Kamardės kaimas, rytinėje pusėje – Namajūnų kaimas, vakaruose – Milašiūnai ir Ūsiškių karčiama, pietuose – didelis Kiemėnų kaimas. Taip pat žymimi vieškeliai, vedę iš Saločių į Bauskę, krašto keliai iš Kamardės į Kiemėnus ir iš Namajūnų į Ūsiškius, netaisyklingos L raidės formos miškas prie Klaviškių. Be Mūšos, pažymėtos mažesnės upės Žydupis, Islykis. Pažymėtas ginčytinas ruožas, kur neteisėtai žemę buvo užgrobę Lamparų dvaro žmonės. Šiuose planuose yra nemažai architektūrinių detalių. Antai Kamardės dvaro sodybos rūmai pavaizduoti su 2 kaminais, stogas keturšlaitis, dengtas čerpėmis (panašiai kaip Baltpamūšio 1775 m. inventoriuje), su 5 langais. Ūsiškių karčiamoje aiškiai išskirtos pastato 2 dalys – karčiama su durimis ir langais bei staldas su dvivėrėmis durimis, stogas keturšlaitis, dengtas šiaudais. Milašiūnų pastatas nupieštas panašiai kaip Kamardės dvaro sodybos rūmai (tik čia 2 langai ir 1 kaminas) (1 pav.).

¹⁶ HAHN-BERSEMÜNDE, Eduard. Litauische Briefladen. *Jahrbuch für Genealogie, Heraldik und Sphragistik*. 1904. Herausgegeben von der Genealogischen Gesellschaft für Literatur und Kunst. 1904. Mitau: J. F. Steffenhagen u. Sohn, 1906, Nr. 231–232, S. 66–67.

¹⁷ Patikrinus naujų dvaro savininkų Grothusų bylą (LNA LVVA, f. 1100, ap. 6, b. 18) bei Upytės žemės teismo 1771 m. knygą (LVIA, f. 351, ap. 1, b. 6 (SA-15267)), 1770 m. ribų aprašymo neaptikta.

1 pav. Kamardēs dvaro valdos 1770 m. plane pažymėti trobesiai: Kamardēs dvaro sodybos ponų namas ir kaimas, Ūsiškių karčiama su staldu, Milašiūnų užusienio gyvenamasis namas. LNA LVVA, f. 1100, ap. 13, b. 329, l. 72

Šaltiniai ir literatūra

1. *Baltisches Biografisches Lexikon digital*. [Interaktyvus] [žiūrėta 2025-01-16]. Prieiga per internetą: <https://bbld.de/>
2. Brunnovu dzimta. *Dokumenti (ziņojums, protokols, robežu plāns) par nekustama īpašuma robežu regulēšanu. 1604.–1770.* LNA LVVA, f. 1100, ap. 13, b. 329.
3. HAHN-BERSEMÜNDE, Eduard. *Litauische Briefladen. Jahrbuch für Genealogie, Heraldik und Sphragistik. 1904.* Herausgegeben von der Genealogischen Gesellschaft für Literatur und Kunst. 1904. Mitau: J. F. Steffenhagen u. Sohn, 1906, S. 1–81.
4. SCHROEDERS, Percy. *Nachrichten über Kurländer in Litauen.* München: Kurländischen Ritterschaft, 1984.
5. STAVENHAGEN, Oskar. *Das Kurländische Landesarchiv in Mitau.* In *Arbeiten des Ersten Baltischen Historikertages zu Riga 1908.* Riga: Kommissionverlag von G. Löffler, S. 286–299.
6. STAVENHAGEN, Oskar; OSTEN-SACKEN, Wedig; MÜHLEN, Heinrich. *Genealogisches Handbuch der kurländischen Ritterschaft.* (Herausgegeben vom Verband des kurländischen Stammadels). Bearbeitet von Oskar STAVENHAGEN und Wedig Baron v. d. OSTEN-SACKEN, Heinrich v. zur MÜHLEN. Görlitz: Verlag für Sippenforschung und Wappenkunde G. A. Starke (Inh. Hans Kretschmer), 1937 [Bd. 1], Teil: *Kurland*.
7. VASILIAUSKAS, Ernestas. *Joniškio krašto dvarai = Güter in der Gegend von Joniškis: Didžioji ir Mažoji Daunoravos, Bertaučiai, Satkūnai.* Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2017.
8. Vilniaus gubernijos braižykla (Виленская губернская чертёжная). Карта Поневежского уезда, составлена 1852 года. Sud. Ivanas Krasnokutskis (Иван Краснокутский). LVIA, f. 526, ap. 7, b. 3231.
9. ZEIDS, Teodors; ZEIDA, Ārija. 1969. Kurzemes zemes arhīvs. *Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas vēstis*, 1969, Nr. 12 (269), lpp. 129–132.

Priedai

1 priedas. Kamardės dvaro planų tekstai

Transkribavo ir į latvių kalbą išvertė V. Kvaskova, į lietuvių kalbą – E. Vasiliauskas.

Vokiškai	Latviškai	Lietuviškai
[f. 71]	71. lp.	l. 71
Süd	dienvidi	pietūs
Das Dorf Kiemian	Kiemėnu ciems	Kiemėnų kaimas
Usiszken Krug ¹⁸	Usišķu krogs	Ūsišķių karčiama
Kiemiansche Grentze	Kiemėnu zeme	Kiemėnų žemė
Kammerherr Heuking ¹⁹ seine Grentze	kambarkunga Heikinga zemes robeža	kamerhero Heikingo žemės riba
soweit sollte Komodersche Grentze gehn	tik tālu būtu jāiet Kamārdes robežai	iki čia plyti Kamardės [dvaro] riba
Klawiszken	Klavišķi	Klavišķiai
Soweit habe ich Zeithero gehalten	tik tālu man piederējis kopš laika gala	iki čia man kažkada pri-klausė
und so weit will mir der Jude aufs neue abgrāntzen	un tik tālu žīds man no jauna grib nogriezt	iki čia žydas iš naujo nori iš manęs pasisavinti
Milaszun ²⁰	Miļšūni	Milašiūnai
[Links senkrecht] Das Dorf Niemaiun	[vertikāli kreisajā pusē:] Nemajūnu ciems	[vertikaliai kairėje pusėje] Namajūnų kaimas
[Links] Morast	[kreisajā pusē:] Purvs	[kairėje pusėje] pelkė
[Im Halbkreis] Der Weg von Niemaiun nach Usiszken	[puslokā:] ceļš no Nemajū-niem uz Usišķiem	[puslankiu:] kelias iš Na-majūnų į Ūsišķius
[Links senkrecht:] Ost	[vertikāli kreisajā pusē:] Austrumi	[vertikaliai kairėje pusėje] Rytai

¹⁸ Gyvenvietė neišliko, Ūsišķių užsienis (3. Усышки) ir karčiama pažymėti prie Pasvalio–Bauskės vieškelio, laukymėje tarp nedidelių miškų, Kauno ir Kuršo gub. 3 varstų 1865 m. topografiniame žemėlapyje (X-3 lapas), Latvijos 1927 m. kariniame topografiniame žemėlapyje (lapas 41-Bauska) – kaip vienkiemis (*Usišķi*), taip pat ir TSRS 1939 m. kariniame topografiniame žemėlapyje (lapas 0–35–133–B (*Салочий*)).

¹⁹ Ernestas Dytrichas Heikingas (*Ernst Dietrich von Heyking*, 1717–1782).

²⁰ Gyvenvietė neišliko, 1921 m. vietovė perduota Latvijai. Milašiūnų užsienis (3. Милошуны) pažymėtas prie Pasvalio–Bauskės vieškelio, Kauno ir Kuršo gub. 3 varstų 1865 m. topografiniame žemėlapyje (X-3 lapas), 1927 m. kariniame topografiniame žemėlapyje (lapas 41-Bauska) – kaip vienkiemis (*Miļšūni*). Milašiūnų dvaras įkurtas 1665 m., priklausė Scėgių šeimai (kaip ir Kamardė), su Kamarde sujungtas 1695 m., vokiškuose šaltiniuose vadintas *Beihof* (žr. HAHN-BERSEMÜNDE, Eduard. Litauische Briefladen. *Jahrbuch für Genealogie, Heraldik und Sphragistik*. 1904. Herausgegeben von der Genealogischen Gesellschaft für Literatur und Kunst. 1904. Mitau: J. F. Steffenhagen u. Sohn, 1906, S. 80–81).

Vokiškai	Latviškai	Lietuviškai
[Rechts senkrecht] West	[vertikāli labajā pusē:] Rietumi	[vertikaliai dešinėje pusėje] Vakarai
Pomusch Grentze	Pamūšes zeme	Pamūšio žemė
[Schräg gebogen] Zydupis Fl[uß] Zydupis Fl[uß]	[slīpi izlocīts raksts:] Žīdupes upe / Žīdupes upe	[vingiuota juosta:] Žydupio upė / Žydupio upė
Weg von Komodder nach Kiemian	ceļš no uz Kamārdes uz Kiemēniem	kelias iš Kamardės į Kiemėnus
Komoddersche Grentze	Kamārdes zeme	Kamardės žemė
Landstr[asse] von Salat nach Bauske	lielceļš no Salātiem uz Bausku	vieškelis iš Saločių į Bauskę
Der Hof Komod[dern]	Kamārdes muiža	Kamardės dvaras
Das Dorf Komodder	Kamārdes ciems	Kamardės kaimas
Mus Fl[uß]	Mūsas upe	Mūšos upė
Nord	ziemeļi	šiaurė
[f. 72]	72. lp.	l. 72
Das Dorf Kiemian	Kiemėnu ciems	Kiemėnų kaimas
Usizken Krug	Usišķu krogs	Ūsiškių karčiama
Kiemian	Kiemēni	Kiemėnai
Kammerherr Heuking seine Grentze und soweit müste meine Grentze von Rechtswegen gehen, nehlich nach dieser geraden Linie biß an Bäche Isnitz	kambarkunga Heikinga zemes robeža, un tik tālu pēc tiesas un taisnības būtu jāsniedzas manai robežai, proti, no šīs līnijas līdz Īslīces upītei	kamerhero Heikingo žemės riba, iki čia pagal teismo sprendimą turi eiti mano [dvaro] ribos, nuo šios linijos iki Yslykio upelio
[Schräg] Isnitz Fl[uß]	[slīpi:] Īslīces upe	[įstrižai:] Yslykio upė
Klawiszken – biß hieher bin ich schon seit (die sogenannte Züdn Zwerintze) einigen Jahren die Leparschen ²¹ Leute aus meiner Grentze verdrängt	Klavišķi – līdz šejienei (tā sauktā [...]) es jau kopš dažiem gadiem no savas zemes esmu padzinis Liepāres [Lampāres] cilvēkus	Klavišķiai – iki čia (taip vadinamos [...]) aš jau prieš keletą metų išvariau Lieporų [Lamparų] žmones
Klawiszken – biß hieher hat der Jude ²² den neuen Duct durch meine Grentze hauen lassen und hat mir das Stück wieder abgetreten	Klavišķi – līdz šejienei žīds līcis nospraust jaunu robežu cauri manai zemei un zemes gabalu man atkal atdevis	Klavišķiai – iki čia žydas nurodė pažymėti naują ribą per mano žemę, o pasikiau man žemę grąžino

²¹ Turi būti ne Lieporų, bet Lamparų dvaro ↓. Lamparų valdos žmonių padarytą žalą Kamardės valstiečiams byloja ir dokumentai. Antai 1766 m. kovo 10 d. nurodyta atlyginti padarytą žalą Kamardės valstiečiams (15 pūrų rugių, 3 taleriai). Žr. HAHN-BERSEMÜNDE, Eduard. Litauische Briefladen. *Jahrbuch für Genealogie, Heraldik und Sphragistik*. 1904. Herausgegeben von der Genealogischen Gesellschaft für Literatur und Kunst. 1904. Mitau: J. F. Steffenhagen u. Sohn, 1906, Nr. 230, S. 66.

²² Ūsiškių karčiamos smuklininkas žydas Zalmanas Moižešovičius.

Vokiškai	Latviškai	Lietuviškai
Milaszun	Milašūni	Milašiūnai
[Schräg] Der Weg von Milaszun nach Kiemian	[slīpi:] ceļš no Miļšūniem uz Kiemēniem	[įstrižai:] kelias iš Milašiūnų į Kiemėnus
[Links] Das Dorf Niemaiun	[kreisajā pusē:] Nemajūnu ciems	[kairėje pusėje] Namajūnų kaimas
[Im Halbkreis] Der Weg von Niemaiun nach Usiszken	[puslokā:] ceļš no Nemajūniem uz Usišķiem	[puslankiu:] kelias iš Namajūnų į Ūsišķius
[Darunter] Hier, sagt Heuk[ing], daß es hier eine Copitze seyn soll, in meinem Document aber steht nichts davon	[zem tā:] Heikinga kungs saka, ka šeit jābūt kupicai, taču manos dokumentos par to nekas nav teikts	[po juo:] ponas Heikingas teigia, kad čia turi būti riboženklis, tačiau mano dokumentuose to nėra
[Senkrecht] Straße von Komoddern nach Kiemian	[vertikāli:] ceļš no Kamārdes uz Kiemēniem	[vertikaliai:] kelias iš Kamardės į Kiemėnus
[Senkrecht] Züdupis	[vertikāli:] Žīdupe	[vertikaliai:] Žydupis
Landstr[aße] von Salat nach Bauske	lielceļš no Salatiem uz Bausku	vieškelis iš Saločių į Bauskę
Der Hof Komoddern	Kamārdes muiža	Kamardės dvaras
Das Dorf Komoddern	Kamārdes ciems	Kamardės kaimas
Mus Fl[uß]	Mūsas upē	Mūšos upė
[Senkrecht] Pomusze Grenze ²³	[vertikāli:] Pamūšes zeme	[vertikaliai:] Pamūšio žemė
Komodd. Grenze	Kamārdes zeme	Kamardės žemė
Nota. Wenn der, von Lemparscher ²⁴ Seite, dieß jahr gehauene neue Duct wahr seyn sollte, so müsten meine Documenten von 1684 falsch seyn, denn nach selbigen machen die 4 mit a, b, c, d bezeichneten Copitzen die vorderste Wand von Klawiszken aus; und von d fangen die Leparszen an, ihre Grenze zu führen.	Piezīme. Ja jaunā, Lampāres pusē šogad nospraustā robeža, būtu pareiza, tad maniem 1684. gadā sastādītajiem dokumentiem būtu jābūt nepatiesiem, jo, saskaņā ar tiem, ar burtiem a, b, c, d apzīmētās kupicas veido priekšējo robežu ar Klāvišķiem, bet ar kupicu d sākas Liepāres zemju robeža.	Pastaba. Jei Lamparų pusėje šiemet pažymėtos naujos ribos yra teisingos, tai mano dokumentai, sudaryti 1684 metais, turėtų būti netikslūs, nes pagal juos a, b, c, d raidėmis pažymėti riboženkliai žymi aiškią ribą su Klaviškiais, o su riboženkliau d prasideda Lieporų žemės riba.

²³ Baltpamūšio dvaras.

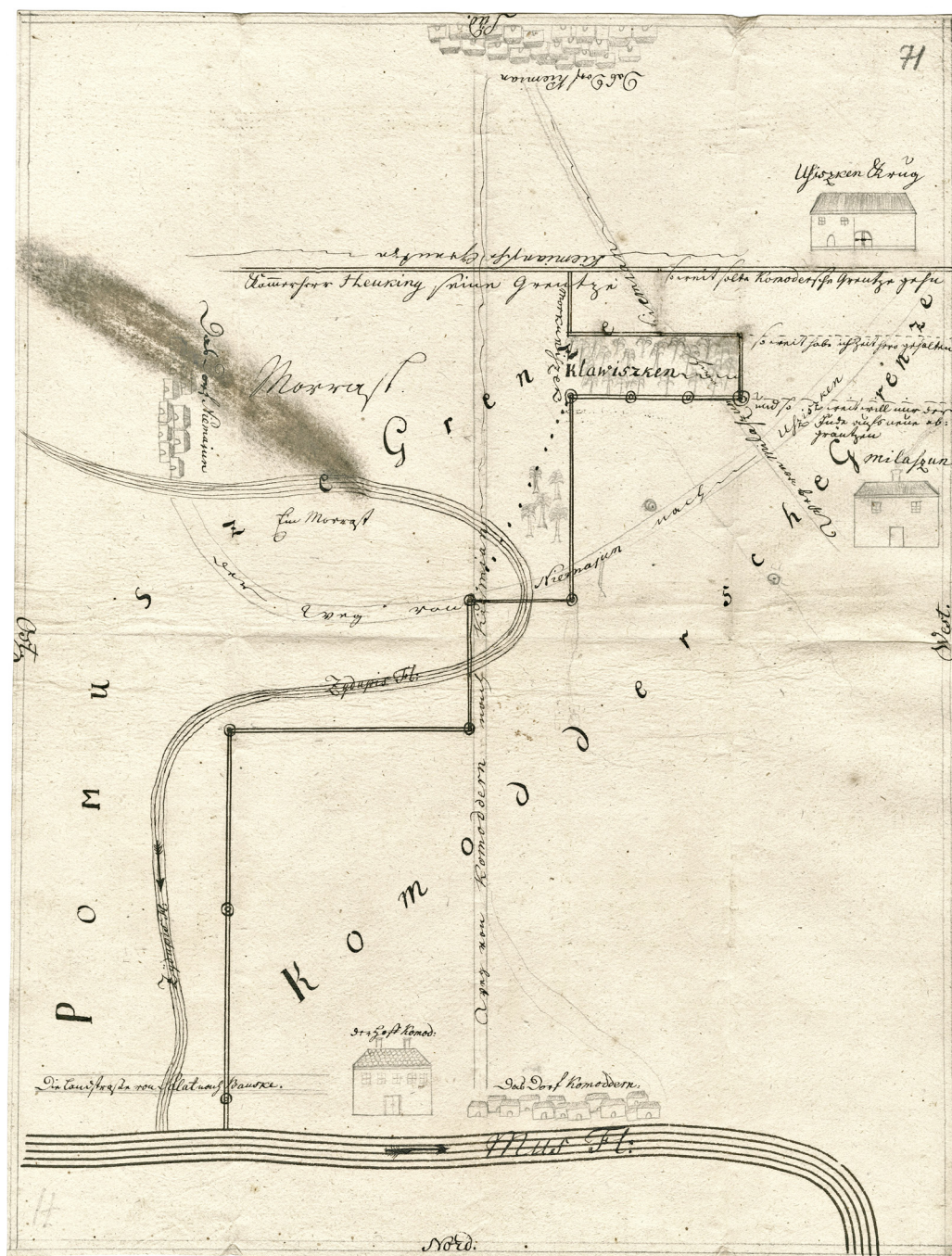
²⁴ Gyvenvietė neišliko, pavadinimas įvairiuose šaltiniuose rašomas įvairiai: Lamparų palivarkas ir užusienis (Ф. / 3. Лемпары) pažymėti prie Pasvalio–Bauskės vieškelio, Kauno ir Kuršo gub. 3 varstų 1865 m. topografiniame žemėlapyje (X-3 lapas), Latvijos 1927 m. kariniame topografiniame žemėlapyje (lapas 41-Bauska) pažymėtas dvaras (Lampare), TSRS 1939 m. kariniame topografiniame žemėlapyje (lapas 0-35-133-B (Салочяй)) – palivarkas (Фл. Лампаре), 1923 m. Lietuvos gyventojų surašyme – Lemporiai. Linkavičių dvarininkė Antanina Puzinienė (Upytės seniūno žmona) Ernestui Grothusui 1771 m. išnuomojo 3 metams Lamparų karčiamą (HAHN-BERSEMÜNDE, Eduard. Litauische Briefladen. *Jahrbuch für Genealogie, Heraldik und Sphragistik*. 1904. Herausgegeben von der Genealogischen Gesellschaft für Literatur und Kunst. 1904. Mitau: J. F. Steffenhagen u. Sohn, 1906, Nr. 236, S. 67).

Vokiškai	Latviškai	Lietuviškai
Wie hätten denn die Herren von Szoeg ²⁵ ein Stück fremde Grenze an Blumberg ²⁶ abtreten können, und da meine Documenten ausdrücklich sagen, daß die H. von Szoeg nur ein Stück von Klahwiszken an Blumberg wegen einem Austausch abtreten, und ich hinter, Heuking seyn Klawiszken schon seit mehr als 15 bis 20 Jahren keine Grentze gehabt habe, auch garnicht von Kiemian mehr grentze, so muß mir doch wohl mein Klahwiszken und überdem ein großes Stück von meiner Grentze abgegränzt seyn.	Kā gan fon Scēges kungi varēja atdot Blumbergam gabalu svešas zemes, lai gan mani dokumenti skaidri norāda, ka Scēges kungi apmaiņas kārtā atdod Blumbergam tikai vienu gabalu no Klāvišķu zemes un man aiz Heikinga Klāvišķi jau kopš vairāk nekā 15 līdz 20 gadu nav piederējusi nekāda zeme, tāpat kā arī nekas no Kiemēnu zemes; tas varētu nozīmēt, ka man atņemta mana Klāvišķi un turklāt vēl liels gabals manas zemes.	Tada ponas Scēgē galėjo atiduoti Blumbergui dalį svetimos žemės, nes mano dokumentuose aiškiai nurodyta, kad ponai Scēgės mainais duoda Blumbergui tik vieną Klaviškių žemės sklypą, o aš daugiau nei 15–20 metų neturiu jokios žemės už Heikingo Klaviškių, taip pat nieko iš Kiemėnų žemės; tai gali reikšti, kad iš manęs buvo atimti mano Klaviškiai ir dar didelė mano žemės dalis.

²⁵ Minimi Brunoviškių ir Kamardės dvarų savininkai baronai Scēgės (Brunoviškių šaka): 1651/61–1666 m. Mykolas (*Nikolaus / Mikolai Sey / Szoeg*, †1666), 1666–1677 m. – sūnūs Jeronimas (*Hieronim*, †1676), 1677–1680 m. – Karlas (†1680), 1683–1688 m. – pastarojo žmona našlė Emerencija Borch (*Emerentia geb. v. d. Borch*, †1688; 1683 m. iškėję už Pamūšio dvaro savininko Šilingo (*Alex. Joh. v. Schilling*)), 1695–1698 m. – sūnus Gedeonas (*Gideon*, 1683–1705). Žr.: HAHN-BERSEMÜNDE, Eduard. Litauische Briefladen. *Jahrbuch für Genealogie, Heraldik und Sphragistik*. 1904. Herausgegeben von der Genealogischen Gesellschaft für Literatur und Kunst. 1904. Mitau: J. F. Steffenhagen u. Sohn, 1906, S. 81; STAVENHAGEN, Oskar; OSTEN-SACKEN, Wedig; MÜHLEN, Heinrich. *Genealogisches Handbuch der kurländischen Ritterschaft*. (Herausgegeben vom Verband des kurländischen Stammadels). Bearbeitet von Oskar STAVENHAGEN und Wedig Baron v. d. OSTEN-SACKEN, Heinrich v. zur MÜHLEN. Görlitz: Verlag für Sippenforschung und Wappenkunde G. A. Starke (Inh. Hans Kretschmer), 1937, [Bd. 1] Teil: *Kurland*, S. 374, Taf. IV.

²⁶ Aleksandras Sologubas 8 metams (1665–1673 m.) išnuomojo Ernestui Blumbergui (*Ernst Blumberg*) Baltpamūšio dvarą su 4 kaimais, o Andrejus Sologubas 1672 m. už 3 333 talerius 6 metams kapitonui Nikolajui Blumbergui (*Nicolaus Blumberg*) užstatė Mūrpamūšį, galiausiai jis iš Sologubo už 21 600 florinų 1679 m. dvarą nusipirko. Dvarą 1684 m. pardavė Nikolajaus našlė Ana Dorotėja (*Anna Dorothea, geb. Lieven*) (SCHROEDERS, Percy. *Nachrichten über Kurländer in Litauen*. München: Kurländischen Ritterschaft, 1984, S. 11, 62, 67). 1684 m. liepos 20 d. sudarytas aktas dėl ginčijamų ribų tarp Pamūšio (Pajedupės) (sav. Nikolajus Blumbergas ir jo žmona Ana Dorotėja) ir Kamardės dvarų (sav. našlė Emerencija Borch (*Emerentia von Manteuffel-Zoege, geb. Borch*), Aleksandras Šilingas (*Alexander von Schiling*) ir sūnūs Ehe, Nikolajus, Gedeonas) (HAHN-BERSEMÜNDE, Eduard. Litauische Briefladen. *Jahrbuch für Genealogie, Heraldik und Sphragistik*. 1904. Herausgegeben von der Genealogischen Gesellschaft für Literatur und Kunst. 1904. Mitau: J. F. Steffenhagen u. Sohn, 1906, Nr. 36, S. 4).

2 priedas. Kamardės dvaro 1770 m. ginčijamų ribų planas (pirmasis variantas)²⁷

²⁷ LNA LVVA, f. 1100, ap. 13, b. 329, l. 71.

Plan of the Boundaries of the Kamardė Manor Estate (1770)

Dr. Ernestas Vasiliauskas

Klaipėda University, The Institute of Baltic Region History and Archaeology, H. Manto str. 84, LT-92294 Klaipėda, Lithuania

E-mail: ernestas@inbox.lv

ORCID: 0000-0001-9995-1305

Valda Kvaskova

Riga, Latvija

E-mail: kvaskova@gmail.com

Summary

The Latvian State Historical Archive has a lot of material on the manors of Northern Lithuania. This publication presents the 1770 plan of the boundaries of the Kamarde manor (2 items), which was kept in the manor archive (1556–1816, 252 items), located on the border of the Duchy of Courland and Semigallia and the Grand Duchy of Lithuania, in the county of Upytė, near the Mūša River. The plans are dated by a court report of 7 May 1770, which was drawn up at the request of Maria Sibylla von Grotthuss (1690–1780), on the grounds of the infringement of the boundaries of the estate of Kamarde by her neighbours and of those of her son, Christoph Ernst Otto von Grotthuss (1736–1800), who owned the estate at Brunoviški.

The plan shows the disputed boundary of the estates with 10 boundary markers. On the north side of the Mūša River, the Kamardė manor house is schematically depicted, along with the village of Kamardė, the villages of Namajūnai, Milašiūnai, Kiemėnai and the Ūšiškiai inn, the roads leading from Saločiai to Bauska, other roads in the region, and the forest near Klaviški, and, in addition to the Mūša River, the smaller rivers Žydūpis and Islykis are marked. A disputed stretch of land that had been illegally seized by the people of the Lamparai manor was marked. These plans contain a number of architectural details.

Gauta / Received 2025 03 06
Priimta / Accepted 2025 05 07